

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARGA MILLIY QADRIYATLAR ASOSIDA AXLOQIY TARBIYA BERISHNI SHAKLLANTRISH

Qarshiboyeva Muxlisa

Kattaqo'rg'on davlat pedagogika instituti

Ta'lim tarbiya nazariyasi va metodikasi

(Maktabgacha ta'lim) yo'nalishi 1-kurs magistranti

Annotatsiya: Hozirgi kunda har bir jamiyat taraqqiyotida axloqiy tarbiyaning o'zni juda ham muhim sanaladi. Ayniqsa, maktabgacha ta'lim tizimida bolalarning ruhiy va ma'naviy jihatdan shakllanishiga alohida e'tibor qaratilishi zamon talabi hisoblanadi. Maktabgacha yosh davri bolaning asosiy axloqiy tushunchalari, ilk fazilatlari va ijtimoiy odatlari shakllanadigan poydevor bosqichidir. Shu sababli aynan shu davrda bolaga milliy qadriyatlar asosida tarbiya berish, uni o'z xalqining tarixi, urf-odatlari, qadimiy an'analari, ma'naviy merosi bilan tanishtirish, uni maktabgacha yoshdayoq mustahkamlash muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: maktabgacha yosh, milliy qadriyatlar, axloqiy tarbiya, ma'naviy rivojlanish, tarbiyaviy jarayon, oila tarbiyasi, pedagog yondashuvi, urf-odatlar, ona tili, vatanparvarlik.

Maktabgacha yoshdagi bolalarigina emas, balki umuman yosh avlod uchun axloqiy tarbiyaning eng muhim manbasi bu milliy qadriyatlardir. Milliy qadriyatlar deganda, xalqimiz asrlar davomida saqlab kelayotgan an'analari, urf-odatlar, til, din, adabiyot, musiqa, kulolchilik, amaliy san'at, oila tuzilishi, insoniylik, mehr-oqibat, halollik, sadoqat, ota-onaga hurmat kabi boy ma'naviy-estetik mezonlar tushuniladi. Ushbu qadriyatlar xalqimiz hayotining ajralmas qismi bo'lib, ular orqali yosh avlodda ezgulik, poklik, vatanparvarlik, bag'rikenglik va hamkorlik his-tuyg'ulari shakllanadi. Maktabgacha yoshdagi bolalarni milliy qadriyatlar asosida tarbiyalash ularni eng avvalo axloqiy fazilatlarga yo'naltiradi. Axloqiy tarbiyaning eng birinchi bosqichi oiladan boshlanadi. Farzand ota-onasi, yaqin qarindoshlari, mahalla-ko'y atrofida kechayotgan turmushdan axloqiy saboq oladi. Oila a'zolari bolada to'g'ri dunyoqarash, mehnatsevarlik, halollik, sabr-bardoshlilik, samimiyat, xushmuomalalik kabi sifatlarni shakllantiradi. Ammo faqat oiladagi tarbiya bilan chegaralanib qolmaslik kerak, maktabgacha ta'lim muassasalari ham bu borada muhim vazifani bajaradi. Bog'chalar, o'quv-tarbiya markazlarida bolalarning axloqiy tarbiyasiga zamonaviy yondashuvlar bilan birga, milliy qadriyatlarni singdirish ham zarur. Bu orqali bolalar yoshlikdanoq vataniga, xalqiga, ota-onasiga mehr-muhabbat, hurmat va sadoqat hissi bilan ulg'ayadi [1].

Milliy qadriyatlarni bolalarga singdirishda, avvalo, o'z ona tilida to'g'ri va boy gapirish, milliy musiqalar, ertak va dostonlarni o'rganish, xalq og'zaki ijodiyoti namunalarini eshitish, do'stlik va hamjihatlik muhitini yaratish lozim. Bolaning ruhiy holatini, psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda, ularga qulay, o'rganuvchan muhit shakllantiriladi. Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun guruhlarda o'tkaziladigan ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarda ham milliy san'at, xalq ertaklari, maqollar, topishmoqlar va latifalar orqali axloqiy tarbiya berish muhim hisoblanadi. Maktabgacha ta'lim muassasalari pedagoglari, tarbiyachilar va oilalar hamkorligida bolalarda bir-biriga mehribon bo'lish, og'irini yengil qilish, do'stlarga yordam berish, o'z yagona vatanini sevish va har doim halol ish tutishga o'rgatish asosiy vazifalardan biridir. Bunda tarbiyachi pedagog har bir bolani alohida kuzatib, uning qiziqishlari, fe'l-atvori, gaplashuv uslubi orqali, individual yondashib tarbiyaviy ishlarni samarali tashkil qilishi lozim [2].

Milliy qadriyatlar asosidagi axloqiy tarbiya, shuningdek, bolalarning to'g'ri mehnatga bo'lgan munosabatini ham shakllantiradi. O'z-o'ziga xizmat qilish, biror yumushni bajarishda sabr-bardoshli, ijodkor, odobli va xushfe'l bo'lishga o'rgatiladi. Ularga milliy bayramlar, urf-odatlarining mazmuni, ularning tarixiy ahamiyati haqida bolalarga soddaroq, tushunarli tilda tushuntirish, bu qadriyatlarni hayotga tadbiq etib borish zarur. Bunday ta'lim-tarbiya usullari natijasida bolalarda milliy g'urur, ajdodlarga hurmat, yuksak or-nomus kabi keyinchalik hayotda kerak bo'ladigan fazilatlar paydo bo'ladi. Shuningdek, har bir maktabgacha yoshdagi bola uchun adolat, rostgo'ylik, samimiyat, bag'rikenglik, do'stlarning dardiga hamdard bo'lish, katta-kichikni hurmat qilish, beg'amlik va e'tiborsizlikdan saqlash kabi qadriyatlar ham nihoyatda muhimdir. Chunki bolalik chog'ida olgan tarbiya, axloqiy bilimlar va tasavvurlar butun umr baraka va nur manbai bo'lib xizmat qiladi. Bu boradagi ilk tasavvurlar bolaning hayotga, insonlarga va o'zini o'rab turgan jamiyatga munosabatini belgilaydi. Bugungi zamonning o'ziga xos xususiyatlaridan biri bu globallashuv va axborot oqimi kuchayib borayotgan bir sharoitda milliy qadriyatlar, o'zliga hurmat, tafakkur va mustaqil fikrni tarbiyalashga alohida e'tibor qaratish lozim. Milliy qadriyatlar asosida axloqiy tarbiya olib borayotgan maktabgacha yoshdagi bolalar ona yurtini, tilini, dinini, ajdodlari yaratgan moddiy va ma'naviy merosni qadrlashni o'rganadi, uni saqlab-avaylash va keyingi avlodlarga yetkazish g'oyasiga sadoqat bilan "ustoz-shogird" an'analarini davom ettiradi [3].

Maktabgacha yoshdagi bola uchun har bir milliy qadriyat – bu jamiyat hayotida muvaffaqiyatli ishtirok etish uchun zarur bo'lgan sifat. Ular orqali bolada mustahkam hayotiy pozitsiya, o'z kuchiga bo'lgan ishonch, o'z xatti-harakatlari uchun javobgarlik, erkin va ongli shaxs sifatida shakllanishi ta'minlanadi. Bu vaqtda bolalar dunyoni o'rganish jarayonida milliy qadriyatlarning uzoq davom etadigan baraka va ezgulik manbai sifatida mustahkam joylashishini his qiladilar. Bunday tarbiya va ta'lim

jarayonida bolada o'z-o'zini anglash, o'z fikrini ochiq ifoda eta olish, qarindoshlarga, atrofdagilarga mehr-oqibat ko'rsatish, yagona xalq sifatida birlashish, har qanday kurashda do'stlarni qadrlash kabi fazilatlar mustahkamlanadi. Bu esa bola shaxsining barkamollikka intilishi, o'z hayot yo'lini topishi va ertangi kunda yetuk inson sifatida hayotga kirib kelishini ta'minlaydi [4].

Yangi o'zbek jamiyatining ravnaqida, har bir sohada muvaffaqiyatga erishishda faqat zamonaviy bilim emas, balki milliy qadriyatlar asosidagi axloqiy tarbiyaning o'ziga xos o'рни bor. Maktabgacha yoshdagi bolaga doimiy ravishda milliy tashabbuslar, an'analar va bayramlar mohiyatini tushuntirib borish, ota-onalar, ustoz va tarbiyachilarning birgalikdagi sa'y-harakatlari orqali erishiladigan natija yuksak bo'ladi. Bu esa jamiyat taraqqiyotining kafolati, vatanparvar, fidoyi va barkamol avlod yetishib chiqishining asosi hisoblanadi [5].

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, maktabgacha yoshdagi bolalarga milliy qadriyatlar asosida axloqiy tarbiya berish ularning to'liq shakllangan, barkamol, g'ururli, vatanparvar, mehribon va ma'suliyatli shaxs sifatida ulg'ayishi uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Tarbiya jarayonida milliy qadriyatlarning o'рни beqiyosdir, chunki u bola hayotida eng birinchi poydevor – axloqiy, ma'naviy va intellektual poydevorni belgilaydi. Milliy qadriyatlar asosida axloqiy tarbiya olib borilgan har bir bola kelajakda jamiyatning or-nomusi, iftixori va baxtiga xizmat qiladigan yuksak salohiyatli inson bo'lib ulg'ayadi. Ana shunda jamiyatimiz kelajagi porloq, taraqqiyotga yuz tutgan va o'zlikka sodiq avlod tarbiyalashga erishamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abduqodirova D. Pedagogik texnologiyalar va innovatsiyalar. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2021.
2. Abdullayeva N.Sh. Maktabgacha ta'limni variativ yondashuv asosida takomillashtirish: Avtoref. ... pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD). – Toshkent, 2019. – 22-23-betlar.
3. Abdurahimova D.A. Xalq og'zaki ijodi namunalari vositasida maktabgacha yoshdagi bolalarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalash tizimini takomillashtirish: Pedagogika fanlari doktori (DSc) ... avtoreferati. – Toshkent, 2020.
4. A'zamova M.N. Maktabga tayyorlov guruhlar tarbiyalanuvchilarida do'stona munosabatlarga asoslangan hamkorlik ko'nikmalarini shakllantirish tizimini takomillashtirish: Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) avtoreferati. – Toshkent, 2020. – 45-bet. (B.18)
5. Ganjiyev F.F. Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachilarida ijtimoiy-psixologik kompetentlik omillarining namoyon etilishi va rivojlanishi: Psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi. – Buxoro, 2021. – 169-bet. (B. 116-117)
6. Hasanboyeva O., Tursunov B. Maktabgacha ta'lim metodikasi. – Toshkent: Fan, 2020.
7. Karimova D. Maktabgacha ta'lim tizimida innovatsion texnologiyalarni qo'llash. – Toshkent: Innovatsiya, 2022.